

نقش و جایگاه اقتصادی تعاونی‌ها در برنامه‌ریزی‌های توسعه پایدار روستایی (مطالعه موردی: تعاونی‌های صیادی جزیره قشم)

سید مهدی جبارزاده شیاده

دانشجوی دکتری شیلات، دانشگاه هرمزگان، بندرعباس، ایران

محمد محبی^۱

استادیار اقتصاد، دانشگاه هرمزگان، بندرعباس، ایران

احسان کامرانی

دانشیار شیلات، دانشگاه هرمزگان، بندرعباس، ایران

محسن صفایی

استادیار شیلات، دانشگاه هرمزگان، بندرعباس، ایران

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۶/۰۷/۱۲ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۶/۱۰/۲۷

چکیده

توسعه منابع انسانی در ریشه کنی فقر نقش مهمی دارد. نیمی از جمعیت جهان در نواحی روستایی زندگی می‌کنند که با فقر زیاد، سوء تغذیه و سطح سواد کم دست به گریبان می‌باشند. رفع معطلات این جمعیت عظیم از طریق برنامه‌ریزی آگاهانه و توسعه پایدار است. توسعه پایدار روستایی فرایند ارتقای همه جانبه زندگی روستایی از طریق زمینه سازی و ترغیب فعالیت‌های همساز با قابلیت‌ها و تنگناهای محیط (به مفهوم عام آن) می‌باشد. از اینرو، زمینه سازی های ساختاری در چهار جنبه عام محیطی-اکولوژیک، اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی-سیاسی و کالبدی-فضایی می‌تواند به کارکرد مناسب این فرایند بی انجامد. توسعه پایدار روستایی به نوبه خود با مشارکت روستاییان در تصمیم سازی، اجرا، سهم بردن از منافع و نظارت و ارزیابی تحقق می‌یابد. از اینرو، تعاونی‌ها بواسطه روح مشارکتی خود، ابزاری جهت توسعه بخش‌های حاشیه‌ای جامعه محسوب می‌شوند. تنوع، اساس ثبات و پایداری است و هر اندازه سیستمی متنوع‌تر گردد، پایداری و پویایی آن در طول زمان و در مکانهای مختلف در مقابل تنشهای درونی و بیرونی نیز حفظ می‌گردد. امروزه تنوع بخشی به اقتصاد روستایی یکی از رویکردهای تحقق توسعه پایدار روستایی است. در سال‌های اخیر، نقش ویژه‌ی تعاونی‌ها به عنوان یکی از بخش‌های بسیار مهم اقتصاد با توجه به ابلاغیه مقام معظم رهبری شکل جدیدتر و جدی‌تری به خود گرفته است. بررسی تعاونی‌های موجود حکایت از آن دارد که با ساختارهای سنتی موجود نمی‌توانند دارای کارایی و اثربخشی و در نهایت کارکرد پویا و مطلوب تضمین کننده بقاء و دوام آن در بلند مدت باشند. تحقیق حاضر با هدف بررسی و مقایسه کارایی و بهره‌وری تعاونی‌های صیادی مستقر در دو ساحل شمالی و جنوبی جزیره قشم صورت گرفت. روش تحقیق حاضر از نوع توصیفی بوده و جامعه آماری شامل ۱۳ تعاونی صیادی اعم از فعال و غیر فعال در سطح جزیره قشم بوده است. داده‌های آماری به روش پیمایشی و از طریق تهیه و تکمیل پرسشنامه و مراجعه به اسناد شرکت‌های تعاونی و اداره شیلات و مصاحبه با اعضای تعاونی‌ها و کارشناسان شیلات جمع‌آوری شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم افزار Spss و Excel صورت گرفت. طبق نتایج تحقیق، حدود ۲۱ درصد از تعاونی‌ها فعال و مابقی تقریباً غیر فعال بودند. میزان کارایی و بهره‌وری و سرمایه‌گذاری اولیه تعاونی‌های صیادی سواحل جنوبی بیشتر از تعاونی‌های صیادی سواحل شمالی بود. همچنین، میزان سود ناخالص و خالص تعاونی‌های صیادی سواحل جنوبی از تعاونی‌های صیادی سواحل شمالی بیشتر بود. در تحقیق حاضر مشخص شد که ساختار و عملکرد تعاونی‌های صیادی مستقر در جزیره قشم از ضوابط و قوانین عمومی تعاونی‌ها تبعیت ندارد که این امر بر کارایی و بهره‌وری آن‌ها تأثیر منفی داشت.

واژگان کلیدی: تعاونی‌های صیادی، برنامه‌ریزی، توسعه پایدار روستایی، جزیره قشم، خلیج فارس

مقدمه

توسعه منابع انسانی در ریشه کنی فقر نقش مهمی دارد. دولت‌هایی که در توسعه منابع انسانی مانند بهداشت، آموزش و رفاه، سرمایه‌گذاری کرده‌اند، استانداردهای زندگی مردم را افزایش داده‌اند. نیمی از جمعیت جهان در نواحی روستایی زندگی می‌کنند که از نظر فقر زیاد، سوء تغذیه و سطح سواد کم، بخشی از جمعیت جهان به شمار می‌آیند که رفع معضلات این جمعیت عظیم از طریق برنامه‌ریزی آگاهانه و توسعه پایدار روستایی امکانپذیر است (کرمی و همکاران، ۱۳۸۴). توسعه پایدار روستایی فرایندی است که ارتقای همه جانبه زندگی روستایی را از طریق زمینه سازی و ترغیب فعالیت‌های همساز با قابلیت‌ها و تنگناهای محیط (به مفهوم عام آن) مورد تأکید قرار می‌دهد. بر این اساس، توسعه پایدار روستایی جنبه‌های گوناگونی را شامل می‌شود، اما زمینه سازی های ساختاری در چهار جنبه عام محیطی-اکولوژیک، اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی-سیاسی و کالبدی-فضایی می‌تواند به کارکرد مناسب این فرایند بی انجامد.

تنوع، شالوده و اساس ثبات و پایداری است و هر اندازه سیستمی متنوع‌تر گردد، پایداری و پویایی آن در طول زمان و در مکانهای مختلف نه تنها در مقابل تنشهای درونی بلکه در مقابل تنشهای بیرونی نیز حفظ می‌گردد (ولایی، ۱۳۹۳). هرگونه پایداری در روند توسعه روستایی، مستلزم نگرشی یکپارچه در قالب پارادایم فضایی است و این مهم میسر نخواهد شد، مگر با رویکردی مبتنی بر شبکه‌های منطقه‌ای در قالب پویای ساختاری کارکردی (سعیدی، ۱۳۹۲). توسعه پایدار روستایی نیز به نوبه خود با مشارکت روستاییان در تصمیم سازی، اجرا، سهم بردن از منافع و نظارت و ارزیابی تحقق می‌یابد (کرمی و همکاران، ۱۳۸۴). فرآیند توسعه پایدار روستایی به عوامل و شرایط مختلفی بستگی دارد که یکی از مهمترین عوامل آن، توسعه تعاونی‌هاست که می‌تواند همگام با سیاستهای دولت در بهبود شرایط کار، زندگی، تولید، ارائه خدمات، ارتقاء سطح درآمد و وضعیت اجتماعی مردم روستا نقش مؤثری ایفاء نماید (کریم، ۱۳۹۴). مهم‌ترین دستاوردهای اقتصادی و اجتماعی انسان‌ها حاصل مشارکت بوده است که در این میان سازمان‌های تعاونی به دلیل تأکید بیشتر بر جنبه‌های انسانی از اهمیت بیشتری برخوردار می‌باشند. طبق تعریف، تعاونی یک انجمن مردمی مستقل است که برای رفع نیازهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خود طبق اصول تعاونی‌ها ایجاد می‌شود (ILO, 2002). تعاونی‌ها یک اهرم مناسب برای توسعه اقتصادی به شمار می‌آیند که می‌توانند در افزایش تولید، ارتقای سطح درآمد و بهبود وضعیت اجتماعی مردم مؤثر باشند (رضایی، ۱۳۹۳). در همین راستا، امروزه تنوع بخشی به اقتصاد روستایی یکی از رویکردهایی است که در جهت تحقق توسعه پایدار روستایی مطرح شده است (ولایی، ۱۳۹۳). اشتغال و بیکاری از مهمترین مسائلی هستند که برای ایجاد جامعه مرفه باید مورد توجه قرار گیرند، زیرا اولین شرط برای رشد و توسعه هر جامعه‌ای ایجاد اشتغال است (براتپور و همکاران، ۱۳۹۳).

تعاونی‌ها در ایجاد اشتغال و تولید درآمد نقش مهمی دارند (Develtere et al, 2008). در جدول (۱) میزان اشتغال زایی تعاونی‌ها در برخی کشورها آورده شده است. تأثیر شرکت‌های تعاونی بر اشتغال شامل اثر مستقیم (استخدام مستقیم افراد) و اثر غیرمستقیم آنها با ایجاد فرصت‌های بازاریابی و بهبود شرایط بازاریابی و همچنین اثر مضاعف بر افراد خارج از تعاونی دارای فعالیت‌های حرفه‌ای وابسته به فعالیت‌های تعاونی‌ها (مانند دلالان و تأمین کنندگان مواد اولیه) می‌باشد (Develtere et al, 2008). بیش از ۱۰۰ میلیون شغل موجود در تعاونی‌ها در سطح جهانی توسط ILO و ICA ذکر شده است (ICA, 2008).

(2012). با همکاری شرکت‌های کوچک و متوسط، تعاونی‌ها مهمترین منابع اشتغال جدید هستند (ILC, 2007). مدارک اخیر نشان داده است که احتمالاً اشتغال در شرکت‌های تعاونی کمتر تحت تأثیر منفی رکود اقتصادی قرار می‌گیرد و این شرکت‌ها سطوح بالاتر تداوم اشتغال را در برابر رکود اقتصادی اخیر داشته‌اند (Birchall, 2013).

جدول (۱) اشتغال زایی در تعاونی‌های کشورهای منتخب

کشور	تعداد شاغل (نفر)
آمریکا	۲ میلیون
فرانسه	۱ میلیون
ایتالیا	۱/۱ میلیون
برزیل	۲۴۷ هزار
آرژانتین	۲۹۰ هزار
کنیا	۲۵۰ هزار
اندونزی	۳۰۰ هزار
هند	۱۰۰ هزار تعاونی‌های لینی از ۱۲ میلیون زن استفاده می‌کنند
کلمبیا	نزدیک به ۷۰۰ هزار نفر از طریق کار مستقیم و به عنوان کارگر-سالک در تعاونی کارگران

منبع: ICA, 2014

در ایران نیز این نقش با توجه به رهنمودهای مقام معظم رهبری در ابلاغیه سیاستهای کلی اصل (۴۴) قانون اساسی، شکل جدیدتر و جدی‌تری به خود گرفته است. تعاونی‌ها به عنوان مؤسسات مردمی هستند که دولت می‌تواند آنها را جهت بهبود شرایط اقتصادی مردم به کار گیرد. این بنگاه‌های اقتصادی می‌توانند برنامه‌هایی را بر عهده گیرند که گروه هدف آن ترکیب گوناگونی از مردم باشد. تعاونی‌ها ابزاری جهت توسعه بخشهای حاشیه‌ای جامعه محسوب می‌شوند حتی اگر به صورت مزمون از کمبود منابع مالی و انسانی رنج ببرند (ICA, 1995). تقویت تعاونی‌ها در حقیقت تضمین‌کننده یک اقتصاد ملی سالم در کشورها است (کشوری، ۱۳۸۰). در نشریه اینترنتی اتحادیه بین‌المللی تعاون دلایل ایجاد تعاونی‌ها شامل کارکرد خاص، ترویج دموکراسی، ایجاد بازار آزاد، تعالی مقام انسان و سیستم‌های توسعه بیان شده است (ICA, 1995).

بنابراین، تعاونی‌ها موتور توسعه پایدار می‌شوند. همچنین تعاونی‌ها دارای مزایای متعدد اجتماعی، اقتصادی و سیاسی هستند که مزایای اقتصادی آن بسیار برجسته است (جدول ۲). البته، در شرکتهای تعاونی، رنگ اقتصادی نمی‌تواند بر رنگ اجتماعی غالب گردد، زیرا در غیر این صورت دیگر تعاونی نیست بلکه بنگاه تجاری می‌باشد که عده‌ای برای کسب سود به دنبال آن می‌باشند. از سوی دیگر، تعاونی صرفاً دارای اهداف اجتماعی نیز نمی‌باشد و از این جهت با مؤسسات خیریه و سایر فعالیت‌های صرفاً اجتماعی تفاوت دارد. این جملات را می‌توان با این عبارت که تعاونی "نه برای سود نه برای صدقه بلکه برای خدمت" تشکیل شده قرین ساخت.

از سوی دیگر، توجه به تعاونی‌ها و گسترش آنها می‌تواند به سلامت محیط زیست نیز منجر شود، زیرا یکی از خصوصیات برجسته تعاونی‌ها دارا بودن دو بعد اقتصادی و اجتماعی است، بدین معنی که صرفاً به فکر پیشرفت اقتصادی و بالا رفتن در آمد بدون توجه به سایر ابعاد محیطی مردم نیست بلکه بعنوان یک نهاد مردمی طبیعتاً به افراد و جوامع آنها توجه دارند و این خصوصیت تعاونی آنها را از بنگاه‌های خصوصی سرمایه‌گرا متمایز می‌نماید. از این رو در کشور ما نیز تعاونی‌ها باید با رعایت دقیق اصول تعاون به مردم و جامعه کمک کنند و شرایط لازم برای توسعه پایدار را فراهم سازند.

جدول (۲) اهداف اقتصادی، اجتماعی و سیاسی تعاونی‌ها

اهداف اقتصادی	اهداف اجتماعی	اهداف سیاسی
- تحصیل در آمد حقیقی	- آموزش غیر رسمی	حداقل نمودن منازعات نهادی، مذهبی و سیاسی
- استفاده از خدمات بهتر	- آموزش حرفه‌ای	- رسیدن به وفاق ملی
- بهره مند شدن از زندگی عالیتر	- هنرهای زیبا و ورزش	- سیاست توسعه اقتصادی
- اشتغال زایی	- کمک مالی حقوقی و خدمات مشاوره‌ای	- کوتاه کردن دست ربا خواران
- برنامه‌های رفاه روستایی	- مراقبت‌های بهداشتی و خدمات درمانی	- جلوگیری از مهاجرت روستائیان به شهر
- افزایش پس انداز	- فعالیت‌های مربوط به حفظ محیط زیست	
- رویهم قرار دادن سرمایه‌های کم	- تهیه آب آشامیدنی	
- دخالت در میزان مصرف افراد	- احداث خانه	
- ترکیب عوامل تولید و حداکثر بهره برداری از سرمایه گذاری	- آموزش مصرف کنندگان	
- کاهش هزینه در سرمایه‌گذاری	- ارتباطات روستایی	
- افزایش در آمد	- ایجاد رابطه سالم بین اعضاء و مؤسسات اعتباری	

منبع: حیدری

تعاونی‌ها با جهت‌گیری‌های صحیح خود می‌توانند به عنوان راهی به سمت حرکت و چرخش سرمایه‌های اجتماعی (کار، سرمایه، زمین، مدیریت و تکنولوژی) جهت تحقق آرمان‌های عدالت‌خواهانه اجتماعی و اقتصادی به حساب آیند. این مهم با درک افراد جامعه و مشارکت و حمایت اصولی دولت از طریق برنامه‌ریزی‌های بلندمدت و کوتاه مدت تحقق می‌یابد (قربانی و همکاران، ۱۳۸۸).

بررسی تعاونی‌های موجود حکایت از آن دارد که با ساختارهای سنتی موجود نمی‌تواند دارای کارایی و اثربخشی و در نهایت کارکرد پویا و مطلوب برای تضمین بقاء و دوام آن در بلند مدت باشد. در واقع تعاونی‌های موجود با مسائل و مشکلات مختلفی در حوزه‌های مختلف قبل از ایجاد و پس از ایجاد و شروع به فعالیت مواجه می‌باشند که بعضاً به دلیل عدم توانایی برای رفع آن‌ها به صورت مستقل و بر اساس دانش و تجربه خود، قادر به ادامه فعالیت نمی‌باشند و عملاً سودآوری آن‌ها دست‌خوش تغییرات شدید می‌باشد که در نهایت به ورشکستگی آن‌ها منجر می‌شود. خسروی پور و سواری (۱۳۹۱) لزوم برگزاری کارگاه‌های آموزشی در راستای ارائه خدمات ترویجی به اعضای تعاونی‌های تولید روستایی را ضروری دانستند تا باعث افزایش مهارت‌ها و خودکارآمدی شود. کریم (۱۳۹۴) بیان داشت که موانع سیاسی با ضریب تأثیر ۰/۵۹۴ بیشترین تأثیر و عوامل اجتماعی فرهنگی با ضریب ۰/۰۹۹ کمترین چالش را در تعاونی‌های روستایی دارد.

در این بین، تعاونی‌های صیادی بیش از هر بخش دیگر، چه در کشورهای توسعه یافته و چه در حال توسعه، دارای سرگذشتی پرفراز و نشیب بوده‌اند. در حالی که در پاره‌ای از کشورها تجربه تعاونی‌های صیادی به شصت سال قبل و پیش از آن باز می‌گردد، در بیشتر کشورهای در حال توسعه، تلاش‌های اساسی برای پی‌ریزی این سازمان‌ها در سال‌های بین اواخر دهه ۱۹۵۰ تا دهه ۱۹۷۰ متمرکز بوده است. واکنش‌ها بسیار گوناگون بوده است؛ اما از آنجا که موارد شکست نمایان‌تر از پیروزی‌ها است، برداشت کلی مردم، کارکنان توسعه شیلات و صیادان این است که «تعاونی‌های صیادی چندان موفق نمی‌شوند». با توجه به موفقیت‌های ملموسی که وجود دارد، می‌توان نتیجه گرفت که این فکر کاملاً بی‌اساس است. شاید بیان واقع‌بینانه‌تر این باشد که تعاونی‌های صیادی غالباً مجال عرض اندام و فعالیت نیافته‌اند.

اگرچه تاکنون تعاونی‌های صیادی چنانچه باید مورد توجه قرار نگرفته‌اند و ادارات شیلات و تعاونی‌ها فقط به عنوان یک ایده و راه‌حل ثانویه به آن پرداخته‌اند، اما شواهدی وجود دارد که ثابت می‌کند تعاونی‌ها مهم‌ترین چارچوب سازمانی برای تشویق مشارکت صیادان کوچک مقیاس در توسعه این صنعت محسوب می‌شوند. در هر حال، آشکار است که همواره شرایط و اهداف درستی برای تعاونی‌ها (کشاورزی و صیادی) انتخاب نشده است تا به موفقیت دست یابند و وجود قوانین تعاونی‌ها خود به خود موفقیت آن‌ها را تضمین نمی‌کند. تعاونی‌های صیادی از نظر ماهیت تفاوت‌های بسیاری با یکدیگر دارند؛ اما کارکرد آن‌ها در کل نشانگر تلاش برای غلبه بر یک مشکل و یا رفع نیازی است که به عنوان مانعی بر سر راه توسعه صیادی و در نتیجه رفاه صیادان شناسایی شده است. بنابراین، پیش از تشکیل هر تعاونی، اهداف و مقاصد نهایی و واسطه‌ای آن باید به روشنی تعیین شود (اوکتایی، ۱۳۷۳).

روند جهانی شدن و بحث پیوستن کشور ایران به WTO^۱ و حذف یارانه‌های دولتی سبب می‌شود که به فکر چاره‌جویی در راستای استفاده کارا از منابع و انرژی، افزایش بهره‌وری تولید، تولید با کیفیت و قابل رقابت در صنعت باشد تا این صنعت بتواند همچنان پایدار مانده و در گذر این تهدیدات، موفق عمل کند (تقی زاده و پورربی، ۱۳۸۹).

بسیاری از کشورها توانسته‌اند بخشی از رشد اقتصادی خود را به جای افزایش در مصرف نهاده‌ها و سرمایه‌گذاری جدید از طریق ارتقای بهره‌وری و استفاده بهینه از ظرفیت‌های موجود تأمین کنند. امروزه کشورها برای رشد و توسعه از رویکردی ترکیبی سود می‌برند، بدین معنی که ضمن ایجاد ظرفیت‌های جدید، از ظرفیت‌های موجود نیز به طور بهینه استفاده می‌کنند. در واقع دستیابی به سطح معینی از تولید با کاهش هزینه‌ها و اتلاف منابع و یا دستیابی به سطوح بالاتر تولید بدون افزایش در هزینه‌ها (که از آن به بهره‌وری تعبیر می‌شود) تضمین کننده بقای هر نوع فعالیت اقتصادی است. در سطح بنگاه‌ها نیز بلوغ اقتصاد جهانی، شرکت‌ها را بر آن داشته است که تلاش‌های دامنه-داری برای بقای خود انجام دهند (شیمیزو^۲ و همکاران، ۱۹۹۷).

با توجه به اهمیت این موضوع، در ماده ۵ برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور نیز تمامی دستگاه‌های اجرایی ملی و استانی مکلف شده‌اند نسبت به این امر اهتمام ویژه داشته و سهم بهره‌وری کل عوامل (TFP)^۳ را در رشد تولید ناخالص داخلی دست کم به ۳۱/۳ درصد برسانند (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، ۱۳۸۳). همچنین، در راستای تحقق سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی و اهداف برنامه پنجم توسعه کشور و به منظور کاهش تصدی‌گری در بخش‌های دولتی و تحکیم مشارکت‌های مردمی در فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی و کمک به عمران و آبادانی و رشد اقتصادی روستاها، کمک به اجرای برنامه‌های عمرانی و خدماتی دولت در مناطق روستایی و جلوگیری از مهاجرت روستاییان به شهرها، در سال ۱۳۹۱ تفاهم نامه همکاری مشترک بین سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور با معاونت امور تعاون، کار و رفاه اجتماعی منعقد گردید.

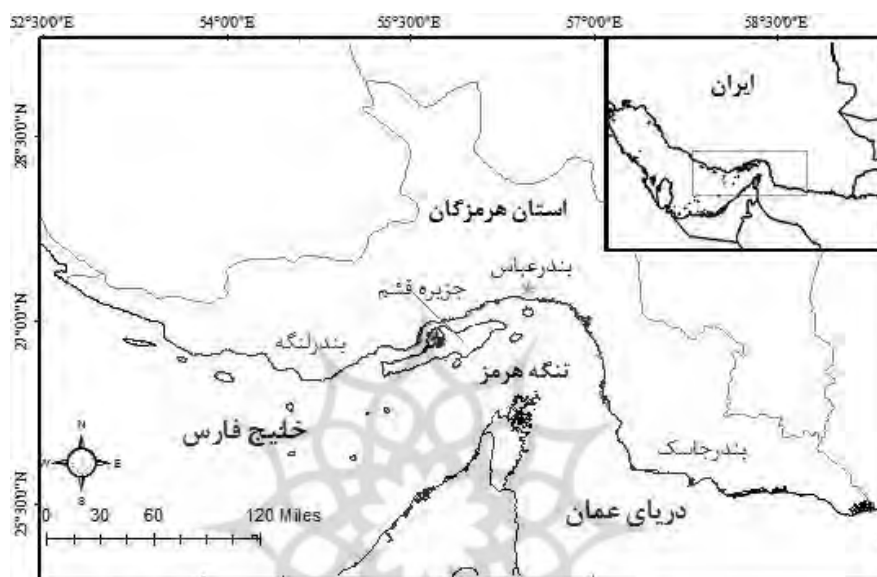
منطقه مورد مطالعه:

^۱. World Trade Organization

^۲. Shimizu

^۳. Total Factor Productivity

خلیج فارس باگستره ای نزدیک به ۲۵۱ هزار کیلومتر مربع، بین ۲۶/۳۰ درجه عرض شمال و ۵۶/۲۰ درجه طول شمالی نصف النهارگرینویچ واقع شده و دارای ۴۲ جزیره است که ۵۰ درصد آن مسکونی می‌باشد. تحقیق حاضر در جزیره قشم از میان جزایر خلیج فارس از توابع استان هرمزگان صورت پذیرفته است (شکل ۱). از دلایل انتخاب این جزیره جهت اجرای این تحقیق بواسطه نزدیکی به سرزمین مادری و دارا بودن شرایط خاص اقتصادی، گردشگری و استراتژیک بوده است. به لحاظ وسعت، جزیره قشم بزرگتر از ۱۶ کشور جهان و بزرگترین جزیره ایران و خلیج فارس بوده، در تنگه هرمز قرار دارد و از دیرباز به ایران تعلق داشته است.

شکل ۱- موقعیت جغرافیایی جزیره قشم

جزیره قشم در دوران ساسانیان، ابرکاوان (Abarkāvān) خوانده می‌شده است (Martin Hinds, ۱۹۸۴). در واقع واژه «کاوان» که در زبان پارسی میانه به معنای «از تبار کاوه» است، به صورت یک اسم شخص در منابع یافت می‌شود. ممکن است که این نام به شکل درگاهان / درگوان، که به روستایی در کرانه شمالی جزیره قشم، سیزده مایلی غرب شهر قشم اطلاق شده است، بر جای مانده باشد. به نوشته اصطخری و ابن حوقل، ابرکاوان جزیری از کوره اردشیر خره استان فارس بود. ابرکاوان در اوایل عصر اسلامی، سرزمینی شکوفا و پررونق و برخوردار از شهری آباد و روستاهایی بسیار با کشتزارهایی پر بار، درختان خرما و دیگر درختان میوه بود. نزدیک به اواخر عصر اموی، این جزیره به پناهگاه خارجی‌ان مبدل شده بود. در عصر یاقوت حموی (درگذشته ۱۲۲۹ م) جزیره ابرکاوان شکوه و آوازه پیشین خود را به گستردگی از دست داده بود به طوری که هیچ‌کس نتوانسته بود به او جایگاه و موقعیت درست و دقیق جزیره را بگوید.

در حال حاضر، این جزیره از شمال به شهر بندرعباس، مرکز بخش خمیر و قسمتی از شهرستان بندرلنگه، از شمال شرقی به جزیره هرمز، از شرق به جزیره لارک، از جنوب به جزیره هنگام و از جنوب غربی به جزایر تنب بزرگ و کوچک و ابوموسی محدود می‌گردد. نزدیک‌ترین بندر در ساحل اصلی کشور به جزیره قشم، بندرعباس است که فاصله آن تا محل سربندر قشم ۱۰/۸ مایل دریایی (۲۰ کیلومتر) است. نزدیک‌ترین فاصله این جزیره به ساحل اصلی کشور، در دماغه شمالی جزیره، در محل بندر لافت (در جزیره قشم) تا بندر پل در شهرستان خمیر (در

ساحل اصلی کشور) در حدود یک مایل دریایی (۱۸۰۰ متر) بوده و محل احداث پل خلیج فارس خواهد بود. مساحت جزیره ۱۴۹۱ کیلومترمربع و طول جزیره از بندر قشم تا بندر باسعیدو در انتهای جزیره را در منابع مختلف بین ۱۰۰ تا ۱۳۰ کیلومتر تخمین زده‌اند و بیشتر روی طول ۱۱۵ و ۱۲۰ کیلومتر تکیه شده‌است. عرض جزیره در نقاط مختلف متفاوت بوده و به‌طور متوسط دارای سه عرض: کم (بین طبل و سلخ)، زیاد (بین لافت کهنه و شیب دراز) و متوسط (در منطقه اسکان) است. با این وجود، عرض متوسط جزیره قشم را ۱۱ کیلومتر می‌توان در نظر گرفت. در سال ۱۳۹۰ جزیره قشم به سه بخش مرکزی، بخش شهاب و بخش هرمز و ۷ دهستان تقسیم شده بود. طبق آخرین تقسیمات کشوری امروزه شهرستان قشم ۶۹ شهر و روستا دارد.

طبق سرشماری سال ۱۳۹۵ جمعیت کل جزیره قشم ۱۴۸۹۹۳ نفر است که از این تعداد ۶۶۸۰۱ نفر در نقاط شهری و ۸۲۱۶۰ نفر در نقاط روستایی سکونت دارند (سایت آمار کشور). جزیره قشم یکی از مناطق مهم شیلاتی استان هرمزگان محسوب می‌گردد. بیش از ۴ هزار نفر با روشهای معمول به فعالیت‌های شیلاتی مشغولند که به همراه جمعیت صنایع جنبی شیلاتی، این جمعیت بالغ بر ۶ هزار نفر خواهد بود. حدود ۳۰٪ جمعیت شهرستان قشم از طریق شیلاتی ارتزاق می‌نمایند. شهرستان قشم دارای ۱۵ بندر مهم تجاری و صیادی است. تعداد ۱۳ تعاونی صیادی در جزیره قشم به ثبت رسیده‌اند (جدول ۳) (نمودار ۱).

جدول (۳): مشخصات تعاونی‌های صیادی به ثبت رسیده در جزیره قشم

ردیف	نام تعاونی	سال ثبت	اعضای تعاونی	تعداد قایق	تعداد لنج
۱	تعاونی صیادی دولاب	۸۰	۳۶	۲۸	۲۸
۲	تعاونی صیادی هنگام	۷۷	۵۰	۴۷	۰
۳	تعاونی صیادی مرجان رمچاه (رمچاه جدید)	۸۰	۵۵	۳۱	۰
۴	تعاونی صیادی باسعیدو	۷۱	۱۸۰	۱۱۵	۸۵
۵	تعاونی صیادی قشم	۶۵	۵۴۴	۱۴۳	۳
۶	تعاونی صیادی رمچاه قدیم	۶۳	۱۹۰	۳۰	۰
۷	تعاونی صیادی شهاب	۷۹	۶۰	۵۷	۰
۸	تعاونی صیادی درخشان (چاهو شرقی)	۷۷	۸۰	۲۲	۱۰
۹	تعاونی صیادی کزوه ای	۶۴	۱۶۰	۵۵	۱۰
۱۰	تعاونی صیادی صلخ	۶۴	۲۲۱	۵۶	۵۶
۱۱	تعاونی صیادی مسن	۸۰	۴۵	۳۴	۰
۱۲	تعاونی صیادی هرمز	۶۵	۷۸	۱۱۶	۴
۱۳	تعاونی صیادی درگهان	۶۴	۱۹۳	۱۱۵	۳۲
	جمع		۱۸۹۲	۸۴۹	۲۲۸

نمودار (۱): تعداد اعضا، و ناوگان صیادی به تفکیک لنج و قایق تعاونی‌های صیادی جزیره قشم

پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های شیلاتی شهرستان قشم شامل موارد زیر است:

- ناوگان صیادی با ۱۱۴۳ فروند شناور (۱۶۵ فروند لنج، ۹۸۰ فروند قایق)
- سهم ۳۰ درصدی صیادان شهرستان از مجموع صید استان
- سهم ۷۰ درصدی صیادان قشم از صید ماهیان سطح‌زی ریز استان
- جامعه صیادی با بیش از ۶۰۰۰ نفر شاغل برشناورهای صیادی و صنایع جنبی شیلاتی
- ۱۳ تعاونی صیادی و ۲ نمایندگی صیادی
- بنادر صیادی مطمئن برای استفاده صیادان
- وجود مراکز تجهیز شده برای تخلیه صید
- ۴۰ واحد صنایع شیلاتی شامل مجتمع‌های برودتی شیلاتی و یخ‌سازی، کنسرو سازی، پودر ماهی، ساخت لنج چوبی و فایبرگلاس، تور و طناب
- وجود کارگاه‌های تکثیر میگو
- سایت پرورش میگو هنگام
- سایت پرورش ماهی در قفس
- شرکت سینا ریز جلبک
- مزرعه تکثیر و پرورش کروکودیل

مواد و روشها

تحلیل مالی و اقتصادی بنگاه‌های تولیدی را می‌توان از نظر هدف، نوع تحلیل و فرضیات اعمال شده در تحلیل‌ها به سه گروه دسته‌بندی نمود:

-دسته اول: هزینه‌ها و درآمدهای هر یک از بخش‌های فنی و مدیریتی واحدهای تولیدی را مد نظر قرار داده و تأثیر بهبود مالی هر یک از این عوامل و نهادهای تولیدی را بر سودآوری واحد محاسبه می‌نماید.

-دسته دوم: سود و زیان بنگاه تولیدی را براساس هزینه‌های جاری و درآمدهای حاصله در طول یکسال مالی مورد بررسی قرار می‌دهند.

-دسته سوم: تحلیل‌های اقتصادی را در قالب ارزیابی پروژه‌ها مورد بررسی قرار می‌دهند (شمس‌الدین وندی و همکاران، ۱۳۸۶). تحقیق حاضر جزو مطالعات دسته دوم بوده که با ماهیت مقطعی بودن داده‌های مورد استفاده، به محاسبه درآمدها و هزینه‌های شرکت‌های تعاونی در یک سال مالی پرداخته است. در این مطالعه به منظور بررسی و ارزیابی اقتصادی شرکت‌های تعاونی صیادی در دو منطقه سواحل شمالی و سواحل جنوبی جزیره قشم (شکل ۱)، ابتدا منابع درآمدی و هزینه‌های شرکت‌های تعاونی شناسایی و مورد بررسی قرار گرفتند. صید و فروش ماهی درآمد اصلی واحدهای تولیدی و نهادهای تولید هزینه اصلی بنگاه‌ها را تشکیل می‌دهند. نهادهایی که در فرآیند تولید شرکت‌های تعاونی مورد استفاده قرار می‌گیرند، شامل نهاده سرمایه، نیروی کار و انرژی مصرفی (سوخ، آب و برق) می‌باشد. روش تحقیق حاضر از نوع توصیفی بوده و جامعه آماری شامل ۱۳ تعاونی صیادی اعم از فعال و غیر فعال در سطح جزیره قشم بوده است. داده‌های آماری به روش پیمایشی و از طریق تهیه و تکمیل پرسشنامه و

مراجعه به اسناد شرکت‌های تعاونی و اداره شیلات و مصاحبه با اعضای تعاونی‌ها و کارشناسان شیلات جمع آوری شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم افزار Spss و Excel صورت گرفت.

چندین معیار برای سنجش سود جهت ارزیابی اقتصادی وجود دارد. برخی از این معیارها اندازه سود را در یک مقطع زمانی و برخی دیگر نرخ بازده سرمایه‌گذاری را در هر دوره زمانی نشان می‌دهد. از دیگر روش‌ها که به عنوان روش کمی مورد استفاده قرار می‌گیرد، سرعت بازگشت سرمایه یا دوره استرداد را محاسبه می‌نماید. به هر حال اگر همه این روش‌ها به درستی شناسایی شوند می‌توانند با توجه به پاره‌ای محدودیت‌های موجود در برخی از آنها مورد استفاده قرار گرفته و به نتایج مشابهی منجر شوند. همچنین، برای مقایسه اقتصادی و تعیین اقتصادی بودن پروژه‌ها، باید از تکنیک‌های اقتصاد مهندسی استفاده نمود. بدین منظور روش‌های متعددی، از قبیل روش ارزش فعلی^۱، روش یکنواخت سالیانه^۲، روش نرخ بازگشت سرمایه داخلی^۳ و... ارائه شده است. در این میان دو روش ارزش فعلی و نرخ بازگشت سرمایه داخلی، از پرکاربردترین روش‌های معرفی شده می‌باشند.

- دوره بازگشت سرمایه^۴

دوره بازگشت سرمایه در علم اقتصاد مهندسی، یکی از روش‌های استاندارد ارزیابی طرح‌های اقتصادی است. در این روش معیار ارزیابی طرح، کوتاهی و بلندی زمان بازگشت سرمایه است. طرح‌های با دوره بازگشت سرمایه کوتاه‌تر جذابیت بیشتری نسبت به طرح‌هایی با دوره بازگشت بلندتر دارند. این روش بخصوص در هنگام مقایسه دو یا چند طرح با یکدیگر کاربرد دارد. در این روش ارزش زمانی پول در نظر گرفته نشده و به این منظور، گونه اصلاح شده‌ای از این روش بکار می‌رود که در آن کل هزینه‌ها و درآمدها به مانند روش ارزش خالص فعلی تنزیل می‌گردند. این معیار نشان‌دهنده سودآوری یک طرح سرمایه‌گذاری نیست؛ زیرا در این روش به جریان‌های نقدی ورودی پس از دوره بازگشت سرمایه توجهی نمی‌شود به علاوه در فرآیند محاسبه دوره بازگشت سرمایه مسئله ارزش زمانی پول مورد توجه قرار نمی‌گیرد؛ زیرا بر اساس این روش پروژه‌ای که دوره بازگشت کوتاه‌تری دارد، ارجح خواهد بود. به عبارت دیگر دوره بازگشت سرمایه مدت زمانی است که در آن طرح به نقطه سر به سر می‌رسد. زمانی که جریان‌ات نقدی سالانه با هم برابر باشد می‌توان از فرمول زیر برای محاسبه دوره بازگشت سرمایه استفاده کرد:

$$PBP = \frac{\text{سرمایه گذاری اولیه}}{\text{وجوه نقدی سالیانه حاصل از طرح}}$$

جریان‌ات نقدی سالانه ممکن است در اثر کاهش در هزینه‌های نقدی و یا افزایش در درآمدها باشد. زمانی که جریان‌های نقدی سالانه برابر نباشند، مبالغ مذکور به صورت تجمعی محاسبه و با مبلغ سرمایه‌گذاری اولیه مقایسه می‌شود تا دوره بازگشت سرمایه به دست آید.

- نرخ بازگشت سرمایه^۵

^۱. Present Value(PV)

^۲. Equivalent Uniform Annual

^۳. Internal Rate of Return(IRR)

^۴. Pay Back Period

^۵. Rate of Return

بازدهی سرمایه‌گذاری یا نرخ بازگشت سرمایه نسبتی است که سود حاصل از سرمایه‌گذاری را در قالب درصدی از هزینه‌ی اولیه محاسبه می‌کند. به عبارت دیگر، در قالب درصدی از هزینه‌ی خرید، حساب می‌کند که این سرمایه‌گذاری چقدر سودآوری داشته است. نرخ بازگشت سرمایه به سرمایه‌گذاران نشان می‌دهد که هر یک تومانی که در پروژه سرمایه‌گذاری کردند، چقدر سود داشته است. سرمایه‌گذاران نه تنها برای ارزیابی چگونگی عملکرد سرمایه‌گذاری‌شان، بلکه برای مقایسه‌ی عملکرد سرمایه‌گذاری‌های مختلف در انواع و اندازه‌های متفاوت هم از این نسبت استفاده می‌کنند. نرخ بازگشت سرمایه برای زمانی که مدت سرمایه‌گذاری یک سال باشد یا برای میانگین سالانه بصورت زیر محاسبه می‌شود (Brigham and Pappas, 1972):

$$\text{ROR} = \left[\frac{\text{سرمایه اولیه (ثابت)}}{\text{سود ناخالص (درآمد ناخالص)}} \right] - \text{اصل و فرع دریافتی (درآمد ناخالص)}$$

$$\text{ROR} = \frac{\text{سرمایه اولیه}}{\text{سود ناخالص (درآمد خالص)}}$$

هزینه و درآمد

تجزیه و تحلیل هزینه نقش عمده‌ای در اقتصاد مدیریت ایفا می‌کند. هزینه‌ها شامل هزینه‌های نقدی و غیر نقدی می‌باشند. در اغلب موارد، هزینه‌های نقدی نتیجه خرید نهاده‌های بی‌دوام (مصرفی) مثل سوخت و مالیات‌ها و مخارج بیمه و غیره است که تنها در یک دوره تولید (فعالیت) مصرف می‌شوند.

$$(۱) \quad \text{هزینه‌های ثابت نقدی} - \text{هزینه‌های متغیر (جاری)} - \text{درآمد ناخالص} = \text{درآمد خالص (سود ناخالص)}$$

$$(۲) \quad \text{هزینه‌های ثابت غیر نقدی (استهلاک)} - \text{درآمد خالص} = \text{سود خالص}$$

$$(۳) \quad \text{تعداد اعضاء} / \text{سود خالص} = \text{سود خالص سرانه}$$

در تقسیم‌بندی دیگر، هزینه‌ها شامل هزینه‌های ثابت و متغیر می‌باشند: هزینه‌های ثابت مستقل از میزان تولید هستند، به طوری که هزینه‌هایی مانند هزینه‌های بیمه و مخارج مشابه، حقوق و دستمزد و استهلاک سرمایه‌های ثابت از جمله هزینه‌های ثابت می‌باشند (جدول ۴). اگر چنانچه مقدار نهاده یا منبع در طول دوره تولید تغییر کند به آن نهاده، نهاده متغیر اطلاق می‌شود. درآمد خالص (سود ناخالص) دوره فعالیت با تفریق مخارج نقدی از درآمد کل (ناخالص) بدست می‌آید. هزینه‌های غیر نقدی شامل استهلاک سرمایه ثابت و هزینه‌های فرصت منابع است. استهلاک عبارت از توزیع هزینه سرمایه‌گذاری یا قیمت خرید نهاده‌های با دوام بین تمام سال‌های عمر مولد (مفید) این نهاده‌هاست (Brigham and Pappas, 1972).

بنابراین، تعاونی‌های صیادی باید هر سال به اندازه میانگین استهلاک، ذخیره یا پس‌انداز کنند یا در ماشین‌آلات و تجهیزات و ادوات با دوام سرمایه‌گذاری نمایند. در غیر این صورت بعد از چند سال برای آنها تعدادی ماشین‌آلات و تجهیزات مستهلک باقی می‌ماند و ذخیره‌ای هم برای تجدید سرمایه خود نخواهد داشت. وقتی استهلاک از درآمد خالص کاسته شود، سود خالص بدست می‌آید. اگرچه درآمد خالص واحدهای تولیدی ممکن است به عوامل مختلف و متعددی بستگی داشته باشد، ولی اغلب تفاوت‌های موجود در سود این واحدها به اندازه مزرعه، کارایی اقتصادی تولید، کارایی فیزیکی تولید، ترکیب فعالیت‌ها، ساختار هزینه‌های ثابت و بازاریابی محصولات تولیدی نسبت داده می‌شود (Brigham and Pappas, 1972).

جدول ۴- لیست هزینه‌های صیادی جزیره قشم ۹۵-۱۳۹۴

هزینه‌های ثابت غیرنقدی	هزینه‌های ثابت نقدی	هزینه‌های متغیر
بدنه قایق	آموزش تعاون	تعمیر و نگهداری بدنه قایق
موتور قایق	تعرفه صید	تعمیر و نگهداری موتور قایق
خودرو	بیمه خودرو	تعمیر و نگهداری خودرو
تور و ادوات	بیمه شناور صیادی	تلفن
موتور برق	-	خدمات اداری (ملزومات و ...)
ساختمان و تاسیسات	-	ماینحتاج عمومی صیادان
سایر	-	تور و ادوات صیادی مصرف شده
استهلاک سالیانه	-	سوخت مصرفی
-	-	تعمیر و نگهداری موتور برق
-	-	تعمیر و نگهداری تور
-	-	برق
-	-	تعمیر و نگهداری ساختمان و تاسیسات
-	-	سایر (هزینه متفرقه)

منبع: یافته‌های تحقیق

مقایسه داده‌ها بین دو منطقه با استفاده از آزمون T Test و مقایسه بین هر یک از ماهیان صید شده در هر یک از مناطق صیادی از آزمون آنالیز واریانس یک طرفه در سطح $\alpha = 0/05$ انجام گردید. اطلاعات حاصله با استفاده از نرم افزار Excel و SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج

نتایج تحقیق حاضر حاکی از آن است که ساختار و عملکرد تعاونی‌های صیادی جزیره قشم اختلاف اساسی با اهداف و عملکرد تعاونی‌ها دارد. تعاونی‌های صیادی جزیره قشم تنها به عنوان یک انجمن ثبت شده در جزیره بوده، مشارکت و منافع مشترک که از اهداف اصلی تشکیل تعاونی‌ها است، در این تعاونی‌ها بطور کامل از بین رفته و درآمد اعضا منحصر به خود فرد می‌باشد. در این بین، طبق نتایج تحقیق حاضر، نقش مدیر عامل و هیات مدیره تنها برای ایجاد هماهنگی‌های اداری لازم با اعضا و ادارات بویژه اداره شیلات شهرستان می‌باشد. در بررسی اسناد مالی شرکت‌های تعاونی، به دلیل منحصر به فرد بودن درآمد حاصل از صیادی، هیچ گونه اسناد مالی و حساب مشترکی وجود نداشته است. گردش مالی تعاونی‌ها تقریباً صفر بوده و تنها در برخی موارد مانند تعمیر اسکله صیادی و موارد عام المنفعه از صیادان عضو و غیرعضو تعاونی مبالغی بصورت همیاری در حد وسع و نه قدرالسهم دریافت می‌گردد. تمام تعاونی‌های صیادی (۱۳ تعاونی) جزیره قشم دارای شرایط مشابه بودند. از اینرو، به دلایل فوق، روند بررسی به سمت مطالعه دو ناحیه صیادی سواحل شمالی و سواحل جنوبی سوق یافت که این تقسیم‌بندی نیز به دلیل تفاوت در نوع بستر دریا و به تبع آن، تفاوت در نوع صید بوده است. ساحل شمالی به دلیل نوع موقعیت جغرافیایی جزیره قشم (شرقی-غربی) و باد غالب جنوب به شمال که سبب کاهش جریان‌ات آبی و امواج دریایی می‌گردد، بطور عمده دارای بستر گلی-لجنی است. عمده ترکیب صید تجاری در این سواحل شامل حلوا سفید، میگو و هامور می‌باشد. از سوی دیگر، ساحل جنوبی به دلیل نوع استقرار جزیره قشم (شرقی-غربی) و باد غالب جنوب به شمال که سبب افزایش جریان‌ات آبی و امواج دریایی می‌گردد، دارای دو نوع بستر شنی و صخره‌ای است.

عمده ترکیب صید تجاری در این سواحل شامل ماهیان سطح زی ریز و درشت مانند شگ ماهیان و تن ماهیان می‌باشد.

در بررسی حاضر، تعداد اعضا در این تعاونی‌ها بین ۳۶ تا ۵۴۴ نفر متغیر بوده که کمترین تعداد مربوط به شرکت صیادی دولاب و بیشترین نفرات مربوط به شرکت تعاونی صیادی قشم می‌باشد (جدول ۳). با توجه به اطلاعات حاصله سه شرکت صیادی رمچاه، سوزا و صلخ فعال‌ترین شرکت‌های جزیره قشم می‌باشند و مابقی تقریباً غیرفعال محسوب می‌شوند (اداره شیلات قشم). از اینرو، در این بررسی، منطقه مورد مطالعه به دو منطقه مجزای صیادی با توجه به محل استقرار شرکت‌های تعاونی در سواحل شمالی و جنوبی تقسیم بندی گردید. در سواحل شمالی، ماهی حلوا سفید و میگو بیشترین میزان صید را تشکیل داد، در حالی که صید غالب در سواحل جنوبی شامل ماهیان سطح زی ریز بود. همچنین، اختلاف بین مقادیر صید هر یک از آبزیان در دو منطقه معنی‌دار بود. مقادیر صید ضمنی با توجه به تنوع گونه صید در سواحل جنوبی نسبت به سواحل شمالی به طور معنی‌دار بالاتر بود. میزان متوسط صید در هر سفر دریایی در دو منطقه به طور معنی‌داری متفاوت بوده و سواحل جنوبی بیشترین میزان را به خود اختصاص داده بود.

با توجه به محاسبات انجام شده، ملاحظه گردید که کمترین درآمد خالص (سود ناخالص) متعلق به تعاونی‌های سواحل شمالی و بیشترین آن متعلق به تعاونی‌های سواحل جنوبی می‌باشد. با توجه به نتایج تحقیق حاضر، میانگین سود اعضای شرکت‌ها بواسطه منحصر به فرد بودن درآمد حاصل صیادی، متغیر بوده که این میزان بیانگر اختلاف قابل توجه درآمد صیادان در تعاونی‌های مختلف می‌باشد. البته، با توجه به سطح درآمد بالاتر در سواحل جنوبی به طبع صیادان سواحل جنوبی از سود بیشتری برخوردار بودند. در محاسبه هزینه کل در دو منطقه، مشخص گردید که این میزان در تعاونی‌های صیادی مستقر در سواحل جنوبی به طور معنی‌داری بیشتر از همان در سواحل شمالی بوده است. همچنین در بررسی میزان سودآوری مشاهده گردید که این میزان در تعاونی‌های صیادی مستقر در سواحل جنوبی به طور معنی‌داری بیشتر از همان در سواحل شمالی بوده است. به نظر می‌رسد جایگاه صید در سواحل جنوبی به خاطر نوع بستر و تنوع گونه آبزی آن نسبت به سواحل شمالی مناسب‌تر باشد. در کل، از تحقیق حاضر منتج شد که سودآوری تعاونی‌های صیادی سواحل جنوبی نسبت به سواحل شمالی بیشتر بوده است. احتمال می‌رود این امر بواسطه نوع بستر و تنوع گونه‌ای در این سواحل باشد.

بحث و نتیجه‌گیری

تعاون و همکاری از ابتدای زندگی بشر همراه وی بوده و با گذر زمان و پیچیده تر شدن روابط اقتصادی اهمیت آن روز به روز بیشتر می‌شود. با توجه به اشتغال زایی این بخش به خصوص در روستاها این پدیده می‌تواند بسیار موفق عمل کند (بذرافشان، ۱۳۸۹). از دیدگاه بانک جهانی، باید تعاونی‌های تولید روستایی را پیشگامان خصوصی سازی دانست که تولید کننده محصولات جدید و بازارهای تازه بوده، سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی را رونق می‌بخشند و به تقویت و هدایت توسعه کشاورزی می‌پردازند (World Bank, 2003).

در عصر حاضر، اطلاعات و بهره‌گیری صحیح از آن به همراه سرمایه، قدرت موفقیت هر فرد یا مجموعه را برای برنامه‌ریزی افزایش می‌دهد. شروع هر نوع فعالیت اقتصادی بدون شناخت و کسب آگاهی دقیق از آن نه تنها احتمال

موفقیت را کاهش می‌دهد بلکه ممکن است منجر به شکست‌های بسیار سنگینی شود. فعالیت‌های تجاری، صنعتی و تولیدی نه تنها از این قاعده مستثنی نیستند بلکه نقش اطلاعات درست و دقیق در پیروزی یک فعالیت اقتصادی و صنعتی بسیار بالا و غیر قابل انکار است. در همین راستا مطالعات امکان‌سنجی و گزارش‌های دقیقی که به لحاظ توجیه فنی، مالی و اقتصادی طرح بتواند به عنوان طرح توجیهی ارائه شود، برای تأمین‌کنندگان منابع مالی از اهمیت زیادی برخوردار است.

صنعت صید در جزیره از جمله فعالیت‌های مولد بوده و نقش مؤثر در تحول بخشیدن به شیوه‌های بهره‌برداری از امکانات موجود دارد. شایان ذکر این که تاکنون مطالعه‌ی جامعی از برآورد هزینه‌های شرکت‌های تعاونی صیادی جزیره قشم نشده است. به این خاطر نتایج این تحقیق را نمی‌توان مقایسه درستی با مطالعات موردی و پراکنده‌ی دیگران داشت. با توجه به نتایج تحقیق، ساختار و عملکرد تعاونی در سطح جزیره قشم با اهداف اصلی ایجاد تعاونی‌ها مغایرت داشته که این امر شاید به دلیل شرایط فرهنگی و اجتماعی حاکم بر منطقه مورد مطالعه باشد. با توجه به سابقه دیرینه صنعت صیادی به شیوه‌های سنتی در این جزیره و ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های شیلاتی و همچنین، ارتزاق حدود ۳۰ درصد از جمعیت جزیره قشم از این طریق، ضرورت توجه به توسعه این صنعت در یک برنامه بلند مدت با رویکرد بوم‌شناختی محسوس بوده و می‌بایست در برنامه توسعه استانی و کشوری در بخش صنعت شیلات یا صیادی، توسعه مقیاس ظرفیت‌های صیادی جزیره قشم مورد توجه قرار گیرد. از جمله راهکارها جهت سودآوری شرکت‌های تعاونی صیادی، شناسایی صیادان واقعی و ایجاد ضوابط برای ایشان، کنترل و نظارت بر بازار فروش ماهی و جلوگیری از کار واسطه‌ها و سماکان است. همچنین، با توجه به تأثیر عامل سواد، انجام کار فرهنگی مستمر در تعاونی‌های صیادی ضروری می‌باشد. از سوی دیگر، برگزاری و گذراندن دوره‌های حسابداری مسئولین امور مالی شرکت‌ها و کمک به آنها در تهیه و تنظیم اصولی صورت‌های مالی و دفاتر قانونی و ثبت عملیات مالی و برگزاری همایش‌هایی برای افزایش آگاهی اعضای هیات مدیره شرکت‌های تعاونی و تشکیل تعاونی‌های مصرف برای تهیه مایحتاج مورد نیاز صیادان و خانواده‌هایشان و رساندن بدون واسطه نیازهای جاری صیادان که باعث افزایش قدرت خرید و امکانات مالی آنان خواهد شد توجه بیشتری لازم می‌نماید. و نهایتاً اعطای وام‌های معیشتی، وام ساختمانی (برای احداث منازل مسکونی و خوابگاه صیادان) و توزیع وسایل صید به تقویت تعاونی‌ها و بارور شدن آنها کمک خواهد کرد.

کمبود سرمایه و نقدینگی تعاونی‌های صیادی و عدم آشنایی مدیران آنها با اصول تهیه و توزیع نیازمندی‌های صیادان از مسائل اساسی شرکت‌های تعاونی صیادی می‌باشد. آموزش و ترویج و گذراندن دوره‌های آموزشی از جمله دوره‌های آموزش دریاوردی، دوره سرویس موتورهای دیزلی یا بنزینی و نیز آموزش روش‌های صید با پخش فیلم‌های ویدئویی و سایر رسانه‌های تصویری نقش موثری در افزایش بازدهی سرمایه و ضریب درآمدی و نهایتاً در سودآوری تعاونی‌های صیادی خواهد داشت. مضافاً اینکه این امر می‌تواند درک آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و شیوه‌های بکارگیری و انتقال اطلاعات، نوآوری‌ها و دانستنی‌های حرفه‌ای را بیشتر کند.

تقدیر و تشکر

با سپاس بیکران از اساتید راهنما، جناب آقای دکتر احسان کامرانی و جناب آقای دکتر محمد محبی به سبب حمایت‌ها و راهنمایی‌های ارزنده‌شان و سپاس فراوان از جناب آقای دکتر محسن صفایی که امر مشاوره بنده را در این تحقیق به عهده داشته‌اند. در اینجا، بر خود لازم می‌دانم تا از دوستان بسیار عزیزم جناب آقای دکتر محمد مؤمنی و جناب آقای دکتر رسول قربانی به سبب راهنمایی‌های ارزنده و حمایت‌های بی دریغشان، سپاسگزاری نمایم. همچنین، از جناب آقای مهندس پرورش ریاست اداره شیلات جزیره قشم و جناب آقای گلشنی کارشناس محترم این اداره به سبب کمک‌های بی دریغ در پیشبرد این تحقیق بسیار سپاسگزاری می‌نمایم. در پایان، ضمن سپاس از کلیه عزیزانی که در این راه مرا یاری داده‌اند و ذکر نام ایشان در این مقال نمی‌گنجد، از خداوند منان توفیق روزافزون برای آنان مسئلت می‌نمایم.

منابع

- اصول و اندیشه‌های تعاون. دفتر معاونت تحقیقات، آموزش و ترویج وزارت تعاون
اوکتایی، ن. (۱۳۷۳). ترجمه تعاونی‌های ماهیگیری در کشورهای در حال توسعه، جان می‌نل، پ. چاپ سوم، وزارت جهاد سازندگی، مرکز تحقیقات و بررسی مسائل روستایی. ۱۰۰ ص.
- براتپور باجگیران، س؛ رضایی برون، م؛ صدری فرد، ا (۱۳۹۳). بررسی تأثیر شاخص‌های نیروی کار (اشتغال و بیکاری) در توسعه پایدار. دومین کنگره بین‌المللی سازه، معماری و توسعه شهری ۱۳۹۳
- بذرافشان، جواد (۱۳۸۹). آسیب‌شناسی تعاونی‌های تولید روستایی در ایران. مجموعه مقالات چهارمین کنگره بین‌المللی جغرافیدانان جهان اسلام (ICIWG 2010).
- تقی زاده، ه. و پورربی، و. تابستان ۱۳۸۹. ارزیابی کارایی شرکت‌های تولید کننده سیمان در بورس اوراق بهادار تهران سال‌های ۱۳۸۱-۱۳۸۷ با استفاده از مدل تحلیل پوششی داده‌ها. ویژه نامه بازار سرمایه، شماره ۷، صفحات ۱۹۹-۲۲۰.
- رضایی، روح اله (۱۳۹۳). بررسی نقش و جایگاه کارآفرینی در توسعه تعاونی‌های روستایی. نشریه کارآفرینی در کشاورزی جلد اول، شماره اول، ص ۸۵-۱۰۲.
- سعیدی، عباس، (۱۳۹۲). پیوستگی توسعه روستایی شهری در قالب منظومه‌های روستایی. فصلنامه برنامه‌ریزی - کالبدی. سال دوم - شماره چهارم، ص ۱۱-۲۰.
- قربانی، م.، دریجانی، ع.، حسن‌پور، ا.، خالدی، م. و ترشیزی، م. ۱۳۸۸. امکان‌سازی تشکیل تعاونی‌های مشاوره برای توانمندسازی تعاونی‌های تولید استان خراسان رضوی. مجله تعاون، سال بیستم، شماره ۲۰۶-۲۰۷، صفحات ۲۱-۴۵.
- کرمی، عزت‌الله و همکاران (۱۳۸۴). آثار تعاونی‌های تولید کشاورزی در فرایند تولید. ویژه نامه اقتصاد کشاورزی و توسعه، ۳۱، ۱-۴۵، ص ۲.
- کریم، محمد حسین (۱۳۹۴). چالش‌های شبکه‌های تعاونی روستایی ایران. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال چهارم، شماره ۳، پیاپی ۱۳، ص ۱۷۳-۱۹۶
- کشوری، بهمن (۱۳۸۰). تاریخچه شرکت‌های تعاونی مصرف در ایران، نشریه ۳۳، تهران.
- ولایی، م؛ محمدی یگانه، ب (۱۳۹۳). تنوع بخشی به اقتصاد روستاها جهت تحقق توسعه پایدار (مورد: دهستان مرحتآباد شمالی شهرستان میاندوآب). فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال سوم، شماره ۲، پیاپی ۸، ص ۵۴-۷۰.
- تقی زاده، ه. و پورربی، و. تابستان ۱۳۸۹. ارزیابی کارایی شرکت‌های تولید کننده سیمان در بورس اوراق بهادار تهران سال‌های ۱۳۸۱-۱۳۸۷ با استفاده از مدل تحلیل پوششی داده‌ها. ویژه نامه بازار سرمایه، شماره ۷، صفحات ۱۹۹-۲۲۰.

سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (۱۳۸۳)، قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، معاونت امور اداری، مالی و منابع انسانی، چاپ دوم.

مرکز آمار ایران (۱۳۹۵). نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ به تفکیک استان و شهرستان.

Birchall, J. (2013), *Resilience in a Downturn: the Power of Financial Cooperatives*, Geneva: International Labour Organization (Available at: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/ed_emp/emp_ent/coop/documents/publication/wcms_207768.pdf, accessed on 4th October 2013).

Brigham, E.F. and Pappas, J.L. (1972). *MANAGEMENT ECONOMICS*. Hinsdale, IL: The Dryden Press. City University of New York.

Develtere, P., I. Pollet & F. Wanyama (eds.) (2008), "Cooperating out of Poverty: The Renaissance of the African Cooperative Movement," Geneva: ILO.

ICA (2014), "Co-operative Facts & Figures" (Available at: <http://ica.coop/en/whats-co-op/co-operative-facts-figures>, accessed on 3rd April, 2013).

ICA (1995). www.uwcc.wisc.edu/icic/orgs/ica/pubs/review/index.html ICA (*The International Co-operative Alliance*) Review Vol. 88 No. 4, 1995

ICA. op. cit.; ILO (2012), op. cit.; UNDESA (2014), op. cit.

ILC (2007), "The Promotion of Sustainable Enterprises," Report VI. Geneva: ILO. (Available at: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_emp/@emp_ent/documents/publication/wcms_093969.pdf).

ILO (2002), Recommendation 193 Concerning the Promotion of Cooperatives. ILO (The International Labour Organisation) (Available at: <http://www.ilo.org/images/empent/static/coop/pdf/english.pdf>).

Martin Hinds (1984). *The First Arab Conquests in Fārs, Ira*. Published by: British Institute of Persian Studies Vol. 22, (1984), pp. 39-53.

Shimizu, M. & et al. 1997. value added productivity measurement and it's practical applications, Japan Productivity Center for Socio-Economic Development. 231p.

World Bank (2003). *Cooperatives Face the Future, Rural Development*. New York: Press of